

УВОД

Мрежа организација за децу Србије (МОДС), савез више од сто организација грађанског друштва, залаже се за смањење сиромаштва, социјалне искључености и неједнакости у друштву. Сиромаштво и растућа неједнакост посебно тешко погађају децу и њихове изгледе за квалитетан и достојанствен живот. Скоро 200.000 деце и младих у Србији одраста испод границе апсолутног сиромаштва, маргинализовано, лоше образовано, са неповерењем у институције и људе, са перцепцијом неправде, неприхватањем различитости и неучествовањем у друштвеном и политичком животу. Такво друштво је рањиво, нестабилно и дугорочно склоно кризама, сукобима и дискриминацији других.

Према подацима из Анкете о приходима и условима живота - СИЛЦ, у 2019. години, 31,7% становништва Републике Србије (2,2 милиона) било је изложено ризику од сиромаштва или социјалне искључености (та лица су или у ризику од сиромаштва, или су изразито материјално ускраћени, или живе у домаћинствима веома ниског интензитета рада). Ова бројка је знатно већа од просека 28 земаља ЕУ (21,3%). У поређењу са другим старосним групама, деца (од 0 до 18 година) су у највећем ризику од сиромаштва и социјалне искључености - 28,9%. Према последњој процени за 2019. годину, стопа сиромаштва за децу узраста од 0 до 18 година је 8,3%, деце до 13 година 8,2% и деце од 14 до 18 година 8,5%.

Из наведених разлога су нам потребне мере које ће на првом месту имати борбу против сиромаштва и неједнакости у друштву, повећањем јавних издатака за социјалну заштиту уз „повећање адекватности бенефиција програма финансијске социјалне помоћи (ФСА) за појединце и породице са децом“, као што је наведено у Смерницама Европске комисије за израду ЕРП 2022-2024 ¹

¹ Smernice Evropske komisije za izradu ERP 2022-2024 - <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10622-2021-INIT/en/pdf>

ПРОГРАМ ЕКОНОМСКИХ РЕФОРМИ 2022–2024

Предлози МОДС-а за мере у оквиру области СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ИНКЛУЗИЈА

У Програму економских реформи 2022-2024, у оквиру 5.2.12. Област СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ИНКЛУЗИЈА **недостаје припадајућа СТРУКТУРНА РЕФОРМА**, односно мере и активности које се односе на повећање обухвата и адекватности социјалних давања, као и на побољшање квалитета социјалне заштите. **Неопходно је реформу успоставити и проширити мерама које ће директно утицати на побољшање положаја најсиромашнијих и најугроженијих категорија у земљи, нарочито имајући у виду препоруке Савета ЕУ за економска и финансијска питања где се у оквиру препоруке б. наводи да је потребно смањити сиромаштво кроз „повећање адекватности бенефиција програма финансијске социјалне помоћи (ФСА) за појединце и породице са децом“²**

Активности представљене у Програму економских реформи 2022-2024, у оквиру 5.2.12. Област СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ИНКЛУЗИЈА су једино и примарно усредсређене на Закон о социјалној карти и успостављање регистра „Социјална карта“.

Истичемо да су неопходна улагања како би се осигурало да свако дете може да оствари свој пуни потенцијал.

Потребно је увести мере које се односе на:

1. **ГАРАНЦИЈЕ ЗА СВАКО ДЕТЕ** које обухватају: 1. Пристојне и адекватне услове за становање; 2. Квалитетно образовање; 3. Заштиту од сваког вида насиља и искоришћавања; 4. Квалитетну и доступну здравствену заштиту и животну средину; 5. Пуну подршку за живот и останак у породици која је безбедно и подржавајуће место, са циљем обезбеђивања једнаких услова за свако дете;

² Preporuke Saveta EU za ekonomska i finansijska pitanja - <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10622-2021-INIT/en/pdf>

2. **Повећање расхода за социјалну заштиту** - У Србији се јавна потрошња за социјалну заштиту се постепено смањује последњих година. Расходи намењени социјалној заштити су испод просека ЕУ, а бенефиције за део становништва којем је најпотребнија нису сразмерне трошковима живота. У Србији су расходи за социјалну заштиту износили 19,4 % БДП-а (2018), док у ЕУ 27,8% (2017). Будући да расходи за социјалну заштиту представљају један од најважнијих показатеља обима интервенције која омогућава грађанима заштиту и сигурност потребно је предвидети мере које се односе на повећање расхода за социјалну заштиту;
3. **Повећање расхода за социјалну помоћ** - Расходи за социјалну помоћ износе 2.9 БДП-а у 2020. години (3.1% БДП-а у 2019.), што је, како се и у самом извештају наводи, недовољно да би се систематичније усмерили на кориснике којима је помоћ најпотребнија;
4. **Повећање укупних издвајања за дечији додаток** - Годинама уназад, у највећем ризику од сиромаштва и највише изложена сиромаштву су деца и породице са више деце. Упркос томе, укупна издвајања за дечији додаток као једне од мера за смањење сиромаштва се смањују. Број деце која остварују право на дечији додаток у периоду од 2013 до 2019. године је смањен за преко 94.000 деце³. Потребно је спровести мере које би повећале адекватност политике дечијег додатка, таргетираност, укључујући и децу већег реда рођења и децу из посебно угрожених група.
5. **Повећање обухвата сиромашних новчаном социјалном помоћи (НСП) уз повећање износа помоћи** – Новчаном социјалном помоћи (НСП), као основним програмом заштите сиромашних у Републици Србији, обухваћено је нешто мање од 100.000 породица или близу 250.000 лица што је далеко мањи број од броја сиромашних⁴. Новчана социјална помоћ не обезбеђује довољан обухват и није довољно делотворна. Око 3-4% становништва прима НСП, мање од половине броја која лица која живе у апсолутном сиромаштву. Потрошња за НСП је око 0,35% БДП-а и најнижа је у односу на све европске земље. Број породица која остварују право на новчану социјалну помоћ, у периоду од 2013, до 2019. године је смањен за преко 14.000⁵. Будући да су износи НСП недовољни за задовољавање најосновнијих потреба, а ради превенције проширивања и продубљивања сиромаштва, потребно је повећати обухват и износ НСП.
6. **Доношење стратешког оквира за развој социјалне заштите у Србији**, кроз транспарентан и консултативан процес дефинисања и усвајања Стратегије развоја социјалне заштите,

³ Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, 2020 –

<http://socijalnouključivanje.gov.rs/rs/ocena-kretanja-siromastva-zivotnog-standarda-i-odgovor-na-posledice-covid-19-pandemije/>

⁴ Izveštaj o radu centara za socijalni rad, 2018, Republički zavod za socijalnu zaštitu

⁵ Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, 2020 -

<http://socijalnouključivanje.gov.rs/rs/ocena-kretanja-siromastva-zivotnog-standarda-i-odgovor-na-posledice-covid-19-pandemije/>

посебно имајући у виду да Стратегија развоја социјалне заштите треба да укључује детаљан и јасан план финансирања услуга социјалне заштите од стране локалних самоуправа и план подстицања локалних самоуправа да се укључе у обезбеђивање ових услуга на локалном нивоу.

7. Изменити Закон о социјалној заштити –

- Измене треба да се крећу у смеру **обезбеђивања адекватне финансијске и материјалне помоћи** која неће бити условљавана на начин који угрожава права и достојанство грађана и који води ка њиховој експлоатацији и злоупотреби; развоју и финансирању услуга социјалне заштите које ће подржати независност и самосталност најрањивијих друштвених група, и деце, и обезбедити дугорочну бригу о деци са тешкоћама у развоју у ванинституционалном окружењу.
- Поред измена Закона о социјалној заштити треба радити и на изменама старих и дефинисању нових подзаконских аката којима се регулишу посебне области социјалне заштите и којима би се повећао обухват и адекватност услуга социјалне заштите (нпр. Правилник о минималним стандардима за пружање саветодавно-терапијских услуга; Измене Правилника о лиценцирању пружалаца услуга).
- Потребно је изоставити временско ограничење за примање новчане социјалне помоћи (НСП) - по коме је предвиђено да појединцу који је способан за рад, односно породици у којој је већина чланова способна за рад, припада новчана социјална помоћ у трајању до девет месеци у току календарске године. Прекид у пружању новчане социјалне помоћи појединце оставља у ризику од западања у дубље сиромаштво и може утицати на већу присутност неформалног рада, односно „рада на црно“.
- **Поједноставити поступак за остваривање права** - Право на различите врсте материјалне подршке остварује се ради обезбеђења егзистенцијалног минимума и подршке социјалној укључености корисника. Закон о социјалној заштити треба да буде усаглашен са Законом о општем управном поступку по коме је орган дужан да по службеној дужности, у складу са законом, врши увид у податке о чињеницама неопходним за одлучивање о којима се води службена евиденција, да их прибавља и обрађује. У складу са тим и Центар за социјални рад би требало да буде дужан, да приликом одлучивања о праву на материјалну и финансијску подршку, по службеној дужности изврши увид, прибави и обради податке из доступних евиденција. На тај начин ће се за кориснике поједноставити поступак за остваривање права и смањити ризик да лица која нису у могућности да обезбеде егзистенцијални минимум не могу

да остваре право на социјалну заштиту због компликоване административне процедуре.

- **Спровести општу забрану пријема деце у институције**, укључујући децу са сметњама у развоју и/или инвалидитетом уз пружање хитне подршке деци и породицама у ризику - Неопходно је формирати стручне тимове на регионалном нивоу, на пример кроз центре за породични смештај и усвојење, који ће помоћи центрима за социјални рад у проналажењу адекватних решења за децу која су у ризику од издвајања из породице, што може укључивати стручну и материјалну подршку као и развој одговарајућих услуга у заједници ради пружања подршке породици. Неопходно је увести услуге које ће првенствено подржати породицу и превенирати издвајање деце из породице, а уколико до издвајања дође обезбедити најприкладнији облик бриге за свако дете у складу са принципима нужности и прикладности Смерница УН за алтернативно старање.
- **Обуставити даља улагања у инфраструктурно јачање институција** - Србија има непосредну обавезу да „осигура да се јавна или приватна средства не користе за одржавање, реновирање, изградњу или стварање било ког облика институција или институционализацију“. Средства је потребно преусмерити на унапређење стручне и финансијске подршке породици, развој специјализованог хранитељства и приступачност општих услуга у заједници деци са сметњама у развоју и њиховим породицама. Држава би требало да осигура расположивост различитих аранжмана алтернативног старања, усклађених са принципима нужности и прикладности, за кризно, краткорочно и дугорочно збрињавање.
- **Усвајање ороченог плана за затварање свих установа за децу у наредних 5 година** - С обзиром на већ постојеће искуство и експертизу у спровођењу процеса деинституционализације великог броја деце без родитељског старања, реално је предвидети да се процес деинституционализације за сву децу спроведе у наредних 5 година. Потребно је без одлагања израдити планове за затварање установа и преусмеравање кадровских и материјалних капацитета ка развоју одрживих служби подршке за породице, уз активно учешће организација које заступају права особа са инвалидитетом.
- **Пружити адекватну стручну и финансијску подршку породицама како би се спречило раздвајање и институционализација деце на основу инвалидитета детета или родитеља** - Програме треба креирати тако да помогну породицама које се налазе под највећим ризиком, укључујући породице деце са сметњама у развоју, самохране мајке и децу која живе у сиромаштву. Посебно је важно решити питање прелазног

финансирања услуга у заједници са централног нивоа док се не створе услови да локалне самоуправе обезбеде њихов даљи развој и одрживост.

- **Унапредити механизам наменских трансфера** – обезбедити обавезан део средстава за пружање услуга подршке породицама са децом.